

Minden jó író küzd a régi, de egyre csak nehezedő kérdéssel: „Hogyan írjunk regényt?“, de csak kevesen osztják meg dilemmáikat és ötleteiket az elkészült regényen belül is az olvasókkal. Vörös István első regényének, ötödik próza-

22 Bedecs László

HÁROM NŐVEL ÉLNI

Vörös István: *Keresztelés*

özönvízzel

kötetének már az alcíme – *Befejezetlen krimi* – is jelzi, hogy itt bizony a műfaj és az írás maga is témává válik, azaz hogy egy reflektált, saját megalkotottságát tudatosító, a szöveg esetlegességét hangsúlyozó könyvet fogunk olvasni. És azon túl, hogy ez a valóban krimi-szerű, de mégsem elsősorban kriminek olvasható történet nagyon is kerek, tehát nagyon is klasszikus módon van befejezve, azt kapjuk, amit az alcím ígért: egy igazán tekervényes, sokrétegű, az elbeszélő személyével és a mondatok referenciáival folyamatosan játszó, a fikció fiktív voltát a végletekig hangsúlyozó, így a regénybeli állításokat is rendre elbizonytalanító szöveget, mely az olvasót úgyszólván berángatja a történet alakításába és privát értelmezésébe. Az elbeszélők (mert legalább kettő van) egymással is felelnek, rendszeresen kibeszélnek a regényből, saját pozíciójukról, lehetőségeikről és képességeikről értekeznek, de az olvasó kompetenciáiról is sokat gondolkodnak – lám, azt hiszem, nagyjából felsoroltam, mit szoktunk a posztmodern regényről gondolni, és Vörös István munkája mindezen írói gesztusok szellemesen és okosan, felkészülten és átgondoltan megírt tárháza. De persze messze több ennél: fordulatos, érzelemdús, izgalmas és nagyon komplikált történet egy kiugrott papról, egy özvegyemberről és annak három lányáról, egy, de inkább két gyilkosságról – és melleleg vonzalmakról, titkokról, a bűnről és az ártatlanságról, az ördögről és az Atyáról, de legfőképp a mindent átható bizonytalanságról.

Ha a történetet kéne rekonstruálnunk, máris nagy bajban lennénk. Vannak persze kapaszkodók, olyan pontok, melyek szilárdnak tűnnek, de szinte mindegyikről hamar kideríthető, hogy egyáltalán nem olyan szilárdak, mint amilyennek látszanak. Azt írtam az imént, hogy a regény főhőse és egyik elbeszélője egy kiugrott pap – igen ám, de ezt rajta kívül senki sem tudná megerősíteni, van viszont egy olyan „szóbeszéd” a faluban, ahol a történet játszódik, hogy ő egy frissen szabadult rab, és amikor később egy estét a rendőrségi zárkában kell töltenie, az őr megjegyzi, hogy, ugye, ő bizonyára nem először jár ilyen helyen. Ezek után mit gondoljunk? Ő egy jó szándékú, tiszta ember, vagy épp egy kiszámíthatatlan, gonosz figura? Azt mondtam,

– *Befejezetlen krimi* – is jelzi, hogy itt bizony a műfaj és az írás maga is témává válik, azaz hogy egy reflektált, saját megalkotottságát tudatosító, a szöveg esetlegességét hangsúlyozó könyvet fogunk olvasni. És azon túl, hogy ez a valóban krimi-

egy faluban járunk, a szöveg rendre erről beszél, mondhatni, minden probléma alapja a kistelepülés sajátos társadalmi viszonyrendszere, a 205. oldalon mégis arról olvasunk, hogy a hősünk a „városközpont” felé sétál otthonról – mégis egy városban lennének tehát? És így tovább: még a három lány léte is megkérdőjeleződik egy helyen, mintha csak egy lány három 23 arcát, három alakját látná ez a bizonyos kitalált, névtelen elbeszélő.

Amit mégis feltételezhetünk a történetről, de hangsúlyozom, csak óvatosan, minden állítás mellé kérdőjeleket képzelve, az az, hogy egy pap önmaga számára is megmagyarázhatatlan okokból kilép a szolgálatból, és elmegy tanítani egy falus iskolába. Nyár van, még szünet, de már beköltözik egy helyi özvegyember házának melléképületébe, és onnantól szinte családtagként él az öreggel és három, harminc év körüli lányával. A volt pap és a lányok között bonyolult kapcsolatok alakulnak ki, melyeket az apa hol támogat, hol elvisel, hol kifejezetten ellenez, mígnem egy reggel a szigorú apát halva találják házában udvarán. Gyilkosság? Baleset? Agyvérzés? És máris az újabb kérdések: kik ezek az emberek? Mit akarnak egymástól? Mit tudnak önmagukról? Hogyan mesélhető el mindez?

Vörös István olyan regényt írt, melyben az efféle makacs kérdések rendkívül nyugtalanítóan térnek újra és újra vissza. Ha már a krimi határvidékén vagyunk: itt nem csupán az a kérdés, ki a gyilkos, és volt-e egyáltalán gyilkosság, hanem hasonló intenzitással merül fel minden más megoldandó rejtély is, kezdve Isten létezésétől, eljutva akárcsak egy rajz megszületésének okaiig. Mindig és mindenki nyomoz, azaz tudni szeretne valamit, azért, hogy ezáltal jobban értse a világot, és főleg benne saját magát. Vörös ezt rendszeresen tudatosítja is, amikor szereplőivel kimondatja a tudásvágyat, a másik megismerésének igényét, az öndefiníálás elodázhatatlan szükségességét. Nem véletlen, hogy a pap tanárnak szegődik a faluba, a legkisebb lány, Márta, tanítóképzőbe jár, de még a két elbeszélő is tanulni igyekszik egymástól, a lányok és vendégük kommunikációjában pedig rendre visszatérnek a „nem ismeresz még”, „rosszul ismertelek”, „szeretnélek megismerni” típusú fordulatok, és hogy a szerzetesi élet kulisszái legalább a hasonlatok szintjén végig jelen vannak a szövegben. A lányok szobáit az elbeszélő kolostori celláknak látja, ők az apácáléthez hasonlítják az életüket stb. A tanulás és a tanítás, a figyelem és megfigyelés alapművelet, alapmotívum a könyvben.

Más kérdés, hogy a szöveg a már emlegetett elbizonytalanító gesztusok sokaságával épp a tanulási folyamat tartalmát és célját teszi értelmezhetetlenné. Vörös mérnöki pontossággal vezeti a szálakat: én, olvasóként, néhol elvesztettem őket, és szinte kerestem a nyomokat, ahol lelepleződik, ahol rajtakapom, hogy már ő sem tudja, ki, mikor, mit mondott, mi volt valóságos,

mi hazugság, mi álom – de nem találtam ilyen helyet. Néhol közel jár ehhez, amit persze már magában az alapötletben is kódolva van: az első elbeszélő körül gyilkosság vádja kering, és a vád elől menekülve hozza létre a második elbeszélőt, ezt a bizonyos kiugrott papot, aki úgy mesél el egy törté-

24 netet saját magáról, hogy közben azért az első elbeszélő történetét is meséli. Erre rakódik rá a szereplők hazugságainak hálója, illetve a két elbeszélő közti „vita”, melybe ráadásként a szöveg saját törvényei is szó szerint beleszólnak. Ez az eljárás teljesen kiszámíthatatlanná teszi a szöveget és épp ezért izgalmassá is, az utolsó mondatig. Könnyen megtörténhetne ugyanis a szöveg logikája szerint, hogy a halott apa egyszer csak bekopog az ajtón, és kiderül, a halálát csak képzelték, álmodták, netán csak valaki játékból mesélt róla.

De ebből fakadnak a regény gyengéi is. Túl sok energia megy el a szálak összekavarására, a történet bonyolítására és az írói önreflexióra, de kevés marad a szereplők személyiségének árnyalására, illetve a köztük lévő kapcsolatok differenciáltabb leírására. A főhős és a három lány közti közeledések és távolodások lehetőségekkel teli regényteret formálnak, de Vörös ezt csak részben képes bejátszani. Több figyelmet kellett volna fordítania a három lány különböző karakterének kidolgozására, és aztán ezeket következetesebben és türelmesebben kellett volna mozgatnia. Talán saját elbeszélője csapdájába esett: ahogy ő nem tud választani a három lány szerelme között, a szerző sem tudott, vagy akart egyikre vagy másokra koncentrálni – pedig ez bizonyosan jót tett volna a szövegnek. Ehelyett néhol kifejezetten kapkodó-csapkodó a történetmesélés, rendkívül gyorsan, jellemzően oldalanként váltják egymást a jelenetek. És ha már ezt a színházi kifejezést használtam: igen, pont azt hiányolom, hogy legyenek igazi jelenetek, nagyobb ívű cselekménysorok, tartalmasabb párbeszédek. Mert ezek hiányában nehéz a három lányt megkülönböztetni, nehéz látni, melyiknek milyen szerepe van a családban – az esetleges változásokról pedig még ennél is kevesebbet tudunk.

Pedig lenne miről beszélni, nemcsak lelki, de intellektuális finomságok is bőven adódnának. A lányok valahol húsz és harminc között vannak, láthatóan szenvednek a falu lassúságától, unalmától és a rosszindulatú pletykáktól, elvágynak hazulról, miközben szolgaként keresik apjuk kegyeit, kislányként forognak körülötte. A hozzájuk költöző idegen férfi természetesen felkelti bennük a vágyat: jó lenne férjhez menni – és a férfi is gyereket szeretne, feleséget szeretne, nőt szeretne (egy helyen azt mondja, legjobb lenne egyszerre három nő, ez a három nő). Az egy-két jól megírt erotikus jelenet megmutatja, milyen indulatok vannak elfojtva minden szereplőben, de ezt az egy-két jelenetet kevésnek érzem. Sokkal mélyebben és sokkal árnyaltabban lehetett volna ezeket a vágyakat és a vágyak mögötti félelmeket, frusztrációkat, emlékeket ábrázolni, ráadásul akár három különböző kapcsolaton

keresztül, három nézőpontból. A lányok közti testvéri viszony feltérképezést pedig már nem is említem. Azzal együtt is jó lett volna többet látni az ő személyiségéből, többet látni az arcukat a szövegben. Persze, lehet erre azt mondani, hogy a regény egészen más síkon mozog, mindez csak mel-
lékes szál – de nekem akkor is hiányérzetem van, zavar, hogy még a 25
lányok pontos korát sem tudom, sőt, azt sem, mikor játszódik a történet. Vonat már van, de az elbeszélő-főhős még tollal ír, ráadásul tintás lesz tőle a keze... (Azt viszont tudjuk, hol zajlik a történet: Bakonymérőn, Vörös István szövegeinek most már visszatérő, otthonos, de természetesen fiktív helyszínén, ahová korábbi novelláival és verseivel is sűrűn elutazhatunk, egészen az életmű kezdeteitől.)

De problémás a lányok és az apjuk kapcsolata is. Itt valamivel árnyaltabb az ábrázolás, láthatóvá válnak a múltbéli sérelmek, a megszakíthatatlan erővonalak, a szeretet és a kötődés jelei, de a rejtett konfliktusok is. A zavart épp a lányok körülbelüli kora okozza: lehetséges, hogy harminc felé járó nők így éljenek az apjukkal? Ennyire bezártan, szűziesen, ennyire alárendelődve? Az ebédnél megszólalni sem mernek, egy sétára csak elszökni tudnak, viszont állandóan ott-hon ülnek, se barátaik, se rokonaik (az egy szem unokabátyon kívül, akit látunk ugyan felbukkanni, de hallani nem halljuk), csak az apjuk mindig, mindenhol, mindenek felett. Ez, ha egyáltalán, inkább tinédzser-korú lányokat feltételez – őszintén szólva nem is értem, miért nem ilyenek írta őket Vörös. Ennek hátrányát nem látta volna szöveg, előnyei viszont bizonyosan lettek volna: valamennyire hihetőbb, elképzelhetőbb családi viszonyrendszert láthatnánk, érthetőbb motívációkkal, elfogadhatóbb következményekkel.

Vörös István ugyanakkor van annyira jó író, hogy előbb jussanak eszébe a *Három nővér* kínálta párhuzamok, mint nekünk, olvasóknak, és a fentieknek esetleg a párhuzamok erősebbé tétele is lehet az egyik oka. Csak ironikusan említi a darabot: az elbeszélő majd elmegy érte, „ha lesz ideje”, a könyvtárba. Irina, Olga és Mása több ponton is megfeleltethető Katának, Zsuzsának és Mártinak, de a legfontosabb párhuzam az apa halálával kapcsolatos. Ott épp egy éve halt meg a nővérek apja, és ez egyben egy új élet ígéretét jelentette, a Moszkvába költözés lehetőségét. Itt húsz éve halt meg a lányok anyja, és az apa halála jelenthetne változást, felszabadulást, lehetőségeket, például a falu elhagyásának esélyét. Kegyetlen kérdés: ha ettől jobbra fordul az életük, miért ne segítsék apjuk halálát? És miután meghaltak az apák: vajon nem segítették-e ezt elő magunk a nővérek?

A regénybeli nyomozás igazán nagyszerűen van megírva. Izgalmas ötlet, hogy a vádlottak nem tagadják, hanem miután egymást gyanúsították, éppenséggel magukra vállalják a bűnt. Nem az ártatlanságukat igyekeznek

bizonyítani, hanem minél hihetőbb beszámolókat kreálnak arról, hogyan készültek a gyilkosságra, és hogy vitték végbe. Mind a három lány nagyon pontos, tökéletesen hihető verziót ad elő, és itt az elbeszélő bizony egyáltalán nem segíti az olvasót – nincsenek jelek, vagy legalábbis előttem rejtve
26 maradtak azok a jelek, melyek segítenék eldönteni, kinek van igaza.

Pedig legalább ketten hazudnak közülük. Vörös ügyesen és biztos kézzel cicázik az információkkal, duplán, sőt nem ritkán triplán megcsavarja őket, koherens magyarázatokat gyárt, száz százalékig releváns motivációkat eszel ki – remek szöveget ír. A dolgot csak árnyalja, hogy végül a volt pap is bejelentkezik a bűnösök közé, ő is szeretné magára vállalni a gyilkos szerepét – miközben a nyomozó azt igyekszik bizonyítani, hogy nem is történt gyilkosság, egy szimpla agyvérzés volt a halál oka. Antikrimi. De nem az izgalmak és a bonyodalmak foka miatt más ez a regény, mint egy klasszikus krimi, értjük. Az egyetlen apróság, ami zavaró, hogy Vörös a bűnügyi nyomokkal nem sokat törődik: felmerül, hogy kötötűvel, esetleg pisztollyal történt a gyilkosság – márpedig az könnyen eldönthető lenne, láthatók-e a testen ilyen, vagy olyan nyomok, és ha ezt tudnánk, mi is könnyebb helyzetben lennénk a bűnös és bűn keresése közben.

De ez a megoldás sem teljesen indokolatlan, hiszen a regény háttérben, az első elbeszélőtől származó, a regény szövegének mintegy tizedét kitevő, kurzívval jelzett részekben többször is előkerül a bűn, a gyilkosság definiálhatóságának problémája. Rögtön a regény remek első mondataiban: „Nem vagyok gyilkos. Nem is vádol senki gyilkossággal. Nincs is vád ellenem.” A hátérben pedig a bűntudat ál, amiért a beszélő beleszeretett barátja feleségébe, és a barát később, talán ennek következtében meghalt, és aztán ugyanez megismétlődött még többször is. Vajon gyilkosnak tekinthető-e a csábító? Felelős-e barátai haláláért? Nehéz kérdés, de a két történet közti párhuzam azt is jól jelzi, Vörös milyen jól oldotta meg a problémák tükrözését – milyen jól megfeleltethetők az alapképletek a két egymástól egyébként távoli, másként működő történetben.

A szerző vélhetően nagy szerepet szánt a regényben a hitnek, Istennek és mindannak, ami ehhez kapcsolódik. Erre utal a főhős papi előélete és a cím is. Már említettem, hogy gyakran előkerül az ördög figurája, néhol filozofikus betétek futnak az örök életről, a mise szerepéről, a hit folytonosságáról. Mégis ez a szál a leggyengébb a könyvben, nehezen érthető a funkciója, és legfeljebb a bűn fogalmának értelmezéséhez járulhat hozzá. Az apát lányai „Atyá”-nak szólítják, így az ő halálával mintha Isten halna meg, de ezt az utat sem érzem elég kidolgozottnak. Maga a keresztelés pedig, mely a címbe került, abszolút marginális esemény – a nyomozót keresztteli meg egy óvatlan pillanatban emberünk. Persze: csak egy pap kereszttelhet, azaz hiába is mondja, hogy ő már nem akar pap lenni, gyereket akar, mégis

csak pap maradt – ettől a hivatástól nem lehet megszabadulni. De ha ez lenne a regény fő mondandója, joggal lehetnénk csalódottak: ez túlságosan lapos, gyenge alap lenne. Talán megérne ez a probléma is egy regényt, talán van is a szövegben elég ötlet egy ilyen tematikájú történet megírásához – a fentiek mellett még a boszorkányság megjelenése is ilyen, mely a lá- 27 nyokat is érinti –, de ez a mostani valami egészen másról szól.

Hogy miről? Mindenekelőtt az emberi kapcsolatok alakulásáról egy ilyen furcsa, kicsit művi helyzetben: az apa, a három lánya és az albérlőjük közös élete tele van titkokkal és meglepetésekkel, leplezett vágyakkal, szorongásokkal, erotikával és emberi játszmaikkal, taktikákkal. Másrészt szól magáról a regényírásról, a narráció trükkjeiről, a pergő, szürreális történetvezetésről, az üde, friss nyelvről, a kiváló humorérzékről, a túlbonyolított helyzetek szépségeiről, az elszórt költői hasonlatokról. Harmadrészt pedig ott van a krimi-szál, a maga izgalmas és fordulatos eseményeivel, kiszámíthatatlanságával, eredeti ötleteivel. És ismétlem: befejezettségével. *(Noran Könyvesház, Bp. 2011)*

Új Forrás 2012/5 – Bedecs László: Három nővel élni
Vörös István: Keresztelés özönnyel

